

UNIWERSYTET MEDYCZNY W ŁODZI

Lek. med. Katarzyna Milcarz

**Palenie bierne, czynne oraz czynniki motywujące
i bariery w zaprzestaniu palenia tytoniu wśród osób
o niskim statusie socjo-ekonomicznym**

Rozprawa na stopień doktora nauk medycznych

Promotor: dr hab. prof. nadzw. Dorota Kaleta

Promotor pomocniczy: dr n. med. Łukasz Balwicki

**Zakład Higieny i Promocji Zdrowia,
Katedra Higieny i Epidemiologii,
Uniwersytet Medyczny w Łodzi**

Łódź 2018

8. STRESZCZENIE W JĘZYKU POLSKIM

Wstęp

Badania epidemiologiczne dowodzą, że palenie tytoniu jest najważniejszą, pojedynczą i jednocześnie możliwą do uniknięcia przyczyną zgonów na świecie. Środowiskowy dym tytoniowy (ETS) zawiera ponad 7000 szkodliwych substancji chemicznych. Liczne badania potwierdziły, że narażenie na środowiskowy dym tytoniowy zwiększa ryzyko zachorowania na raka płuca u dorosłych, raka piersi u kobiet (przed menopauzą), chorób serca, zawału serca oraz może powodować zachorowania na astmę, a u chorych zaostrzać jej objawy. Według Światowej Organizacji Zdrowia do 2030 roku zgony spowodowane chorobami odtytoniowymi przekroczą na świecie 8 milionów rocznie. Każdego roku z powodu chorób odtytoniowych umiera w Polsce około 70 tys. osób.

W celu informowania zainteresowanych stron oraz poprawy istniejącej polityki zdrowotnej i opieki zdrowotnej, jak również opracowania i wdrożenia skutecznych interwencji w zakresie kontroli tytoniu, należy gromadzić i analizować szczegółowe dane dotyczące częstości występowania, czynników wpływających na epidemię tytoniową oraz skuteczności wdrażanych programów nie tylko w stosunku do ogółu ludności, ale także w stosunku do ludności znajdującej się w trudnej sytuacji socjo-ekonomicznej. Szereg badań epidemiologicznych, zdrowotnych i medycznych wykazało niedostateczny udział respondentów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, co było przede wszystkim spowodowane barierami w zbieraniu materiału, rekrutacji i uczestnictwie w badaniach.

Mimo że, przeprowadzono wiele badań dotyczących rozpowszechnienia palenia tytoniu w Polsce, w tym: Badanie Globalnego Rozpowszechnienia Palenia Tytoniu Wśród Dorosłych (GATS), Częstości Występowania i Kontroli Czynników Ryzyka Sercowo-Naczyniowego W Polsce (NATPOL), Wieloośrodkowe Badanie Stanu Zdrowia – WOBASZ, Badania Dotyczące Zapobiegania Chorobom Układu Krążenia (POLSCREEN) w Polsce nie przeprowadzono dotychczas na szeroką skalę badań dotyczących biernego palenia, palenia tytoniu, motywatorów i barier w zaprzestaniu palenia wyłącznie wśród osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji socjo-ekonomicznej.

Cel

Głównym celem pracy była ocena rozpowszechnienia palenia tytoniu, zainteresowania respondentów rzuceniem palenia oraz barier i czynników motywujących do zaprzestania palenia tytoniu wśród osób korzystających z pomocy społecznej z powiatu piotrkowskiego. Badano także narażenie na środowiskowy dym tytoniowy, jak również rozpowszechnienia dobrowolnego wprowadzania zakazu palenia tytoniu w domach respondentów (tzw. smoke free home) o niskim statusie socjo-ekonomicznym.

Część badania stanowiła również analiza czynników predykcyjnych palenia czynnego, biernego tytoniu i zamiaru zaprzestania palenia.

Material i metody

Badanie przeprowadzono w dwóch turach. Pierwsze badanie przekrojowe przeprowadzono w okresie od października 2015 r. do lutego 2016 r., wśród osób dorosłych w wieku 18-59 lat, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, którzy w tamtym czasie zamieszkiwali w powiecie piotrkowski i otrzymywali pomoc od lokalnych organizacji pomocy społecznej (Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej – GOPS). Badanie dotyczyło wszystkich zarejestrowanych w samorządowych instytucjach pomocy społecznej, którzy spełnili kryteria włączenia do badania i na piśmie udzielili zgody na udział w badaniu. Otrzymano pisemne zgody od wszystkich uczestników badania. Drugie badanie ankietowe zostało przeprowadzone w okresie od października 2016 r. do lutego 2017 r. Badanie zostało oparte na całkowitej próbie osób dorosłych znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w wieku 18-59 lat, mieszkańców powiatu piotrkowskiego, uprawnionych do korzystania z pomocy społecznej samorządu terytorialnego. Na przeprowadzenie badania uzyskano zgodę Starosty powiatu piotrkowskiego oraz zgody wszystkich respondentów.

Przed przeprowadzeniem badania pozytywną opinię na temat projektu wydała Komisja Bioetyki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (kod identyfikacyjny projektu: RNN / 243/15 / KE).

Wyniki

Z 3636 beneficjentów pomocy społecznej objętych badaniem, wśród 1817 respondentów przeprowadzono wywiad kwestionariuszowy. Palących respondentów było 37,1%, w tym 52,8% mężczyzn i 29,6% kobiet. Ponad jedna trzecia palaczy zgłosiła chęć rzucenia palenia. W badanej populacji kilka cech było znacząco związanych z paleniem tytoniu: płeć męska,

niski poziom wykształcenia, bezrobocie lub czasowe zatrudnienie, brak świadomości zagrożeń związanych z paleniem tytoniu, używanie e-papierosów oraz narażenie na środowiskowy dym tytoniowy. Zamiar rzucenia palenia był pozytywnie skorelowany ze świadomością zagrożeń dla zdrowia związanych z paleniem tytoniu, brakiem wcześniejszych prób rzucenia palenia i niską ekspozycją na ETS. Częstość palenia wśród osób korzystających z pomocy społecznej jest zazwyczaj wyższa niż w populacji ogólnej, ale ponad połowa palaczy była gotowa do zerwania z nałogiem.

Najczęstsze przeszkody w rzuceniu palenia stanowiły trudności z rzuceniem palenia (62%), brak chęci rzucenia palenia (56%) oraz objawy uzależnienia i odstawienia (głód nikotynowy (65%), nawyk (56%), stres i zmiany nastroju (55%)). Znacznie wyższy odsetek tych przeszkód odnotowano wśród intensywnych palaczy w porównaniu do palaczy „lekkich” ($p < 0,05$). Respondenci wskazali następujące czynniki motywujące do rzucenia palenia: dostępna farmakoterapia (47%), dostęp do bezpłatnego leczenia uzależnienia od tytoniu (40%) oraz zachęta i wsparcie zapewnione przez lekarza (30%), bez różnic między różnymi poziomami uzależnienia od palenia ($p > 0,05$).

Ponad 19% respondentów deklarowało narażenie na ETS w domu. W grupie niepalących, 15,5%, w tym 6,6% mężczyzn i 18,3% kobiet, było narażonych na ETS w miejscu zamieszkania ($p < 0,0001$). 22,1% uczestników badania przyjęło całkowicie zasady domu wolnego od tytoniu. Okazało się, że dwa czynniki, takie jak palenie tytoniu i brak świadomości skutków zdrowotnych narażenia na ETS, były znacząco związane z brakiem przyjęcia całkowitego zakazu palenia w domu. Osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, zwłaszcza kobiety z obszarów wiejskich w Polsce, nadal stanowią dużą liczbę osób narażonych na ETS w domach - co stanowi wyzwanie z punktu widzenia zdrowia publicznego.

Wnioski

Istnieje pilna potrzeba opracowania rozwiązań z zakresu zdrowia publicznego dostosowanych do potrzeb grupy społecznej o niskim statusie społeczno-ekonomicznym. Wyniki badania wskazały na istnienie wielu czynników związanych z codziennym paleniem tytoniu i zamiarem rzucenia palenia. Opracowanie skutecznych interwencji skierowanych do populacji znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej wymaga zrozumienia barier i motywacji do rzucenia palenia. Wsparcie społeczne i kwestie finansowe, w tym dostęp do bezpłatnej farmakoterapii i leczenia uzależnienia od tytoniu, a także zachęta i wsparcie lekarza,

mają kluczowe znaczenie dla pomyślnego rzucenia palenia w tej populacji. Konieczne są starania mające na celu przestrzeganie norm społecznych w związku z narażaniem na ETS.